

გეშტალტიზაცია - Gestaltization - Гештальтизация

შეგრძნებათაგან წარმოქმნილი ნედლი, **დიფუზური განცდების** გადამუშავება **აღქმის გეშტალტად**, აღქმის **ხატად**. აღქმული გამოსახულება ყოველთვის მთლიანობითია. ესე იგი ის ნაწილების გაერთიანებით არაა მიღებული. ნაწილები მხოლოდ შეგრძნების დონეზეა, ხოლო შეგრძნების მასალის აღქმისეული გადამუშავებისას პირველადვე მთლიანი ხატი მიიღება – და არა ნაწილები; მთლიანი განსაზღვრავს ნაწილებს – და არა პირიქით.

აღქმისეული ხატება ყოველთვის (დაბალგანვითარებული ცხოველის დონეზეც) მთლიანობითია. ვთქვათ, მაგ. გზის პირას ხეივანი შედგება სხვადასხვა ხეებისგან: ნაძვები (სქემაზე აღნიშნულია მწვანე ზოლებით), ალვები (თეთრებით) და ცაცხვები (შავებით), რომლებიც ჯგუფ-ჯგუფად ასეა დარგული:

ხოლო ხეივნის უკან ქარხნის ნაგებობებია. ხეივნის წინ მყოფი ადამიანიც, წიწილაც, ირემიც და კუც შეიგრძნობს ხეების შესაბამის ლაქებს და მათ შორის აგრეთვე ქარხნის ნაგებობათა ლაქებსაც. ამ უსახურ ლაქებს შემდეგ აღქმა გადაამუშავებს, კერძოდ, ასე – სწორედ ასე – და არა სხვაგვარად (აღქმის დარღვევებს უგულებელვყოფთ):

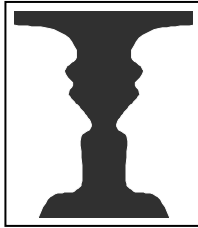
1. **ფიგურა** გამოიკვეთება **ფონისაგან** ანუ მოხდება **ფიგურაცია** – ესე იგი ხეები აუცილებლად გამოიკვეთება ნაგებობათა ფონისგან;
2. ლაქები გამთლიანდება და მოწესრიგდება – აღიქმება ხეების რიგი და სწორედ ჯგუფები (ოთხეულები);
3. აღქმული შინაგანად განაწევრდება – თითო ჯგუფი იქნება არა ერთგვაროვანი, არამედ ოთხი ხისგან შემდგარი (ცხადია, ცხოველს არა აქვს **გაცნობიერებული** არც ცნება „ხე“, არც რაოდენობა „ოთხი“...).

ეს გადამუშავება აღქმის თანდაყოლილი **განწყობებით** და **თანდაყოლილი გეშტალტ-ხატებითაა** განსაზღვრული. სწორედ მათ შესაბამისად ხდება გამთლიანება. თუმცა ხშირად **ბ**-ის მიმართულებას და ესე იგი, მიღებული გეშტალტის სახეს განსაზღვრავს არა თანდაყოლილი, არამედ გამოცდილებაში მყარად **ფიქსირებული განწყობა** ან დროებითი **სიტუაციური**

განწყობა.

გეშტალტთეორიის ერთერთი მაგალითი საყოველთაოდაა ცნობილი:

ამგვარ ორაზროვან გამოსახულებას ზოგჯერ აღვიქვამთ ორ პროფილად, ზოგჯერ კი – ლარნაკად. ესე იგი, ზოგჯერ ფიგურად შუა მუქი ნაწილი ყალიბდება, თეთრი კი – ფონად; ხოლო ზოგჯერ პირიქით ხდება. მთავარი კი ისაა, რომ თუკი ადამიანს წინასწარ ამოსაცნობად ათჯერ უჩვენებენ ადამიანების პორტრეტებს, მათ შორის პროფილებსაც, მაშინ მეთერთმეტეჯერ ნახვენებ ამ გამოსახულებაში ის ორ პროფილს დაინახავს, ანუ შუა შავი ნაწილი ფონად იქცევა. და პირიქითაც – ჭურჭლის სურათების შემდეგ ადამიანი ლარნაკს ხედავს. ასევე მოქმედებს ადამიანის გამოცდილებაში მყარად ფიქსირებული განწყობაც – მაგ., პორტრეტისტი პირველ რიგში პროფილებს დაინახავს, მეჭურჭლე კი – ლარნაკს.

მაშასადამე, აღქმაც კი არ ყოფილა გარესამყაროს პასიური არეკვლა. ადამიანს ორივე შემთხვევაში ზუსტად ერთიდაიგივე შეგრძნებები მისდის. მაგრამ ამ ნედლი მასალით სხვადასხვა გეშტალტ-ხატი ყალიბდება – იმისდამიხედვით, თუ როგორია ადამიანის განწყობა (აქქმის თანდაყოლილ მყარად დადგენილ სქემათა [სენსომოტორული სქემა], ანუ, უფრო ზუსტად, თანდაყოლილ განწყობათა ჩათვლით).

გეშტალტს არ სჭირდება **ცნობიერება**, იგი თავისთავადაა:

- I.** ფონიდან გამოკვეთილი (მაგ., ზემორე მაგალითში ხეივანი არაა შეხედილი ნაგებობებში);
- II.** მთლიანობითი (ხეივანი ერთ მთლიანად აღიქმება, ხეების ოთხეული აუცილებლად ერთ მთლიანობად აღიქმება; წვეილების აღქმა ამ ხეივანში საკმაოდ ძნელია, ხოლო ხუთეულებისა – შეუძლებელი);
- III.** და თან შინაგანად განაწევრებული (არც თვითველ ჯგუფშია ხეები ერთმანეთში შეხედილი).

მაგრამ ეს გეშტალტები არაა საგნები, არაა **ობიექტივირებული** ანუ **საგან-ობიექტებად** ქცეული, თუკი არ მოხდა მათი **გაცნობიერება**. მთავარი კი ისაა, რომ აღქმის ხატი არის არა გარესამყაროს მექანიკური არეკვლა, არამედ ანარეკლის (ნეიროფიზიოლოგიური დონის შეგრძნების) არსებითი გადა-

მუშავება (თანდაყოლილი და აგრეთვე გამოცდილებით გამომუშავებული განწყობებით). სწორედ ამიტომ ხშირად ხდება აღქმის **ილუზიები**.

მხოლოდ ნელლი შეგრძნების მასალაა უგეშტალტო. ამის მაგალითია ფსიქოლოგ რ. ნათაძის მიერ აღწერილი თვითდაკვირვება: გაღვიძებისთანავე მან შეიგრძნო „რაც სიმწვანე“, უგეშტალტო, რომელიც მხოლოდ რამდენიმე წამის შემდეგ ჩამოყალიბდა ფანჯრიდან დანახული ხის ტოტების გეშტალტ-ხატად; ანუ ფსიქოლოგმა მოასწრო **ბ**-ის პროცესის შემჩნევა. **ბ** მკვეთრად იჩენს თავს ენასთან დაკავშირებითაც [იხ. **მეტყველების გეშტალტები**].

აღამიანი, ჩვეულებრივ, ვერ აღწერს **ბ**-ის პროცესს, რადგან ის გაუცნობიერებლად, ავტომატურად მიმდინარეობს, თანაც – წამის მეათედ დროში. მაგრამ **პათოლოგიები** ამ პროცესს ცხადად გვიჩვენებს, რადგან ის ირღვევა. ზოგი ფსიქიკური აშლილობისას ან თავის ტვინის ზოგი უბნის დაზიანებისას ანდა დროებითი გათიშვისას **ბ** ირღვევა: ავადმყოფი ხედავს, მაგ., ჩიტს, ესმის მისი ჭიკჭიკიც, მაგრამ ეს ორი შეგრძნება ცალ-ცალკეა, მათ შორის არავითარი კავშირი არაა; ამას ისიც კი ვერ შევლის, რომ ავადმყოფმა გონებით იცის, რომ ჩიტი ჭიკჭიკებს – ავადმყოფი ამას ვერ აღიქვამს, ვერ განიცდის; ვერ იქმნება მოჭიკჭიკე ჩიტის გეშტალტი. სხვა მაგალითი: ავადმყოფი ხედავს რუხ, მწვანე და ცისფერ ლაქებს, ისიც კი იცის, რომ მის წინ ფანჯარაა, რომლიდანაც ხის ფოთლები და ცისფერი ცა მოჩანს, მაგრამ ვერცერთ ამ საგანს ვერ ხედავს, ვერ აღიქვამს [იხ. აგრეთვე **აღქმის განვითარება ონტოგენეზში**].

ბ, აღქმის გარდა, სხვა მოდალობებსაც ახასიათებს: **ხანგრძლივ მენსიერებას, აზროვნებას, მოტივაცია-ნებელობას...** მაგ.: ვაკეთებთ რაღაც საქმეს, ამ დროს დიასახლისი გვეძახის სადილზე; როგორც წესი, ჩვენ მაშინვე კი არ ვწყვეტთ მუშაობას, არამედ ჯერ რაიმე ნაწილს მოვამრგვალებთ და მერე მივდივართ სადილზე. სხვა მაგალითი: კედელზე ცერად დაკიდებული სურათი გაუცნობიერებლად აღძრავს მისი გასწორების იმპულსს. ამ შემთხვევებში ცხადია **პრეგნანტობა** – მისწრაფება შედარებით დასრულებულისკენ, სრულყოფილისკენ.